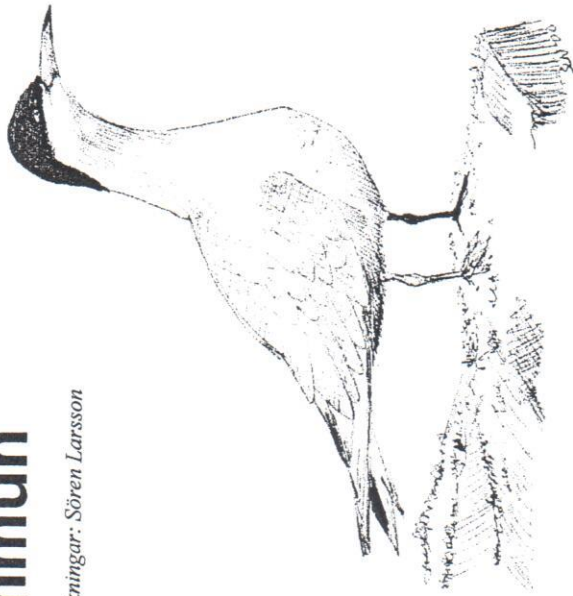

Fisktärnan i Surahammars kommun

Text och teckningar: Sören Larsson

De vita tärnorna som livar upp våra sjöar är välkända av envar. De har alltid betraktats som vanliga eller allmänt förekommande här. Nu har vi under senare år uppmärksammat att gamla kända "fisktärnstenar" står tomma i sjöarna. Vad håller på att hända med fisktärnan och vad är orsaken?

Att från vår trakt finna en historik hos en vanlig fågelart är mycket svårt, därför har jag i den här redovisningen använt mig av intervjuer med personer som varit aktiva i naturen sedan 1950-talet. Först från och med 1980-talet finns det uppgifter om fisktärnan i det rapportmaterial som Västmanlands Ornitologiska förenings-

rapportkommitté samlat in. Detta material har jag också tagit del av.

Historik

Från de senaste 50 åren finns det uppgifter om häckande fisktärnor från 22 lokaler i Surahammars kommun. Från de senaste 20 åren finns häckningsuppgifter från 21 av dessa lokaler. Den lokal som övergivits är Lefelingen, där 1 par häckade åtminstone några år, in på 1960-talet (Inge Larsson). De senaste fem åren finns uppgifter om häckning eller uppträdande som tyder på häckning vid 13 av lokalerna.

Vi har exempel på lokaler där vegetationen blivit så hög att fisk-

tärnorna övergivit platsen. Texterna utanför Skeppsängens i Virsbo, milstenarna i Sörsjön, Svantova i Lilla Nadden samt stenön i Gryten. I Naturklubben har vi provat att restaurera två häckplatser. Vintern 1992/93 rensade vi bort alla buskar på ön i Gryten. Tärnorna häckade ej vid Gryten 1991 och 1992, efter restaureringen häckade 6 par på ön första året. Vintern 1995/96 tog vi bort alla klubbalar och buskar på Svantova i Lilla Nadden. Resultatet blev att hela 5 par fisktärnor häckade på ön sommaren därpå.

Jämför vi antalet lokaler där fisktärnan häckat/troligen häckat under den här tidsperioden, pekar det mot att en minskning av stammen pågår. Om vi beaktar antalet par, antalet stora kolonier, visar det också att stammen minskar.

Sura såg/ Sura bruksområde

Vid norra stranden av Östersjön var Sura såg belägen. Sågverksamheten var igång fram till 1959. På armadan av flytande timmer i Sågviken häckade fisktärnor i en stor koloni. Svante Åström som arbetade vid Sågen mellan 1953 till 1958 berättar att det var alldeles fullt av tärnor som häckade på stockarna under de åren. Bengt Pettersson berättar att det vissa år var uppemot 100 par fisktärnor som häckade vid Sågen. När Sågen lades ned och revs flyttade tärnkolonin ut på den närliggande Tippen (Bengt Pettersson och Gösta Berg), tärnorna häckade då på en liten gräsholme i södra delen av

Tippen. Ett område där allt hushållsavfall från tätorten Surahammars tipades. När avfallstipningen upphörde några år in på 1960-talet, växte snart området igen och blev olämpligt som häckningslokal för fisktärnorna (Yngve Pettersson). 1974 etablerade sig det första paret inne på Sura bruksområde i närheten av den plats där gamla sågen låg (Yngve Pettersson). Fisktärnorna häckade på de grusplaner som finns i området. Antalet par ökade långsamt och var som flest 1993 till -95, då 10 par häckade de tre åren i rad (Yngve Pettersson). Grusplanerna växer igen och 2000 häckade inte längre något par på Bruksområdet (Mikael Leppälampi).

Vågsjön

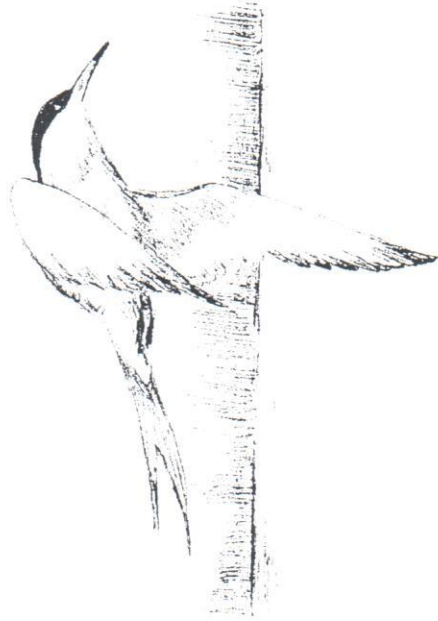
Här har fisktärnorna funnits under hela perioden, kolonins storlek har av rapporterna att döma varierat mycket kraftigt mellan åren. Den första uppgiften är från 1958 då Harald Wedérus rapporterar att 20 par häckar på stenarna i sjöns södra del. 1960 rapporterar Arne Persson att 3 par häckar i sjön. Därefter saknas antalsuppgifter fram till 1974, 1986 osv. Harald Wedérus och Arne Persson bekräftar dock att tärnorna funnits i sjön varje år, men i varierande antal. Kolonins stora antalsvariation visas bl a av att det 1992 häckade 15 par på stenarna (Jan Grip) för att året efter vara bara 1 par häckande (Sören Larsson, Ralf Lundmark)

Ramnäsågen / Stora Nadden

Vid Stora Naddens södra strand låg Sågen i Ramnäs. Här fanns en stor fisktärnekoloni på de i vattnet flytande timmerbuntarna. Karl-Gustav Torssander som verkade som arbetsledare vid Sågen mellan 1958 till 1977, berättar att antalet tärnor vid Sågen varierade stort mellan åren beroende på mängden timmer som låg i viken. Kolonin översteg dock aldrig 50 par något år enligt Torssander. 1974 häckade 5 par på timmerstockarna (Sören Larsson) och året efteråt fanns inget timmer kvar i viken då sågverksamheten avslutades. Det finns inte några uppgifter från de tre senaste åren om att fisktärnorna finns kvar i området.

Virvsjön

Fisktärnor har häckat i Virvsjön under hela perioden (Inge Larsson)

dock saknas antalsuppgifter fram till 1982. Med kanot inventerades då hela Virvsjön på häckande sjöfåglar. 5 bon av fisktärna påträffades, fördelade på 3 bon på sten utanför Herrgården och 2 bon på sten utanför Dykängsuddan (Sören Larsson). 2/7 i år uppehöll sig 12 fisktärnor kring stenarna utanför Dykängsuddan, några ruvande fåglar eller ungar kunde inte upptäckas från land. I Virvsjön finns flera bra förutsättningar för etablerandet av en fisktärnekoloni.

Skeppsågen

Från denna lokal föreligger den tidigaste häckningsuppgiften av fisktärna i kommunen. 1952 häckade 3 par på stenarna ute i viken (Inge Larsson). Vid inventering med hjälp

av kanot 1982 hittades 2 fisktärnebon på samma stenar (Sören Larsson). Nu har ön växt igen och är inte längre tjänilig som häckningslokal för fisktärnor.

Beträffande övriga lokaler hänvisar jag till dem i tabellen. Det har aldrig genomförts någon inventering av fisktärna i Surahammars kommun. De uppgifter som finns i tabellen har spontant sänts in till Rapportkommittén. Det innebär att de år det saknas uppgifter betyder inte att det saknats tärnor. 1985 gjorde Rapportkommittén en bedömning av antalet häckande fisktärnor i Surahammars kommun, man kom då fram till att det häckade ca 50 par i kommunen.

Häckningsresultat

Häckningsplatserna för fisktärna i vår kommun utgör för närvarande av nästan vegetationsfria större stenar ute i sjöarna, flytande gyttebankar med låg vegetation i sjöarna samt en öppen nästan vegetationsfri grusplan på Sura bruksområde. På 1950-talet hyste flytande timmerupplag i Östersjön och Stora Nadden stora fisktärnekolonier.

I samband med restaureringen av stenön i Gryten studerades också tärnornas häckningsframgång året därpå (1993). De 6 paren fick fram 14 flygga ungar, d.v.s. 2,3 ungar/häckning. Detta var mycket bra resultat då fisktärnan normalt lägger endast 3 ägg i kullen.

Från Sura bruksområde finns uppgifter kring häckningsframgången.

Under alla de år tärnorna häckat på bruksområdet så har det aldrig kommit några ungar på vingarna. Kringstrykande katter och rävar har setts i tärnkolonin (Yngve Pettersson). Vid Vågsjön har jag själv sett mink i tärnkolonin. Mink kan mycket väl vara den idag svåraste predatorn på fisktärna, med tanke på hur tärnorna lägger sina bon.

Med denna redovisning är min förhoppning att öka uppmärksamheten på fisktärnan. Av intresse är då främst påträffade häckningar. Där ruvande fåglar, bon med ägg eller ungar iakttagits. Ivrigt varnande tärnor för t ex människa indikerar också pågående häckning. Av intresse är också miss-tänkt häckning, d.v.s. där par uppehåller sig stationärt. Vid vilka sjöar hämtar tärnorna sin föda? Det är inte så sällan man ser tärnor komma flygande på hög höjd över våra skogsområden med fisk i näbben. Vart kommer de ifrån och vart är de på väg?

Tack

Jag tar gärna emot uppgifter som kompletterar denna redovisning. Tack till alla som stått ut med mina frågor om fisktärnor. Tack till er som rapporterat in de fynd ni gjort av fisktärna under åren. Tack till Thomas Pettersson som ställt Rapportkommitténs artkartotek över fisktärnan i Surahammars kommun till mitt förfogande.

Fermansbo naturreservat – ännu ett gott exempel på vad ideell naturvård kan åstadkomma

Text: Kjell Eklund

Den 21 mars 1984 var en stor dag för Ramnäs Naturklubs medlemmar. Nästan 10 års arbete med att få urskogen avsatt som naturreservat, kröntes äntligen med framgång. 21 mars tog den politiska styrelsen på länsstyrelsen beslut om att bilda naturreservatet Fermansbo urskog. Reservatet omfattade då 94 ha fördelat på 83 ha skogsmark och 11 ha våtmark.

Bland Naturklubbens medlemmar var den här skogen känd sedan slutet på 60-talet. Skogsvandrande medlemmar hade redan då uppmärksammat, att det här fanns ett stycke skog, som var något utöver det vanliga. Man sökte sig gärna dit och det gjordes naturligtvis observationer.

Länsstyrelsen fick kännedom om skogen 1975 i samband med att naturinventeringen av Surahammars kommun gjordes. Det var kommunens naturvårdsplan som togs fram och Naturklubbens medlemmar hade naturligtvis en stor del i det arbetet. Utan medlemmarnas engagemang hade inte urskogen uppmärksamats.

1979 påbörjades en riksomfattande urskogsinventering som orga-

niserades genom Naturvårdsverket. Kriterierna var, att det skulle vara gamla opåverkade skogar, på produktiv mark, (ej impedimentmark). Det skulle inte heller finnas allt för mycket spår av mänskliga aktiviteter. De biologiska värdena var än så länge av underordnad betydelse! Graderingen som användes var Urskog – urskogsliknande naturskog och naturskog. I Västmanland hittades inga urskogar, men väl ståstycken objekt som klassades in i den näst högsta klassen. Fermansbo var den ena. Ruthagslotten i Huddinge var den andra. Båda är idag skyddade.

Samtidigt uppmärksammade naturklubsmedlemmar, att det planerades för avverkning i skogen. Träden hade blivit utstäplade.

Länsstyrelsen larmades omedelbart. Naturklubben påtalade vad som var på gång och vilka värden som stod på spel. Länsstyrelsen lät sig övertygas om att det förelåg ett hot mot de mycket höga naturvärden, som medlemmar ansåg finns där. För att hejda de planerade avverkningarna, utfärdade därför länsstyrelsen ett tillfälligt reservatförordnande, för att

Lokaler	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00
Gläpen							4	2								1		4	4	
Gruen	2		2	1	1	1	2	1	2	1	1	3	3	2	2					1
Gryten	20			6	2							6					1			
Kolbäckån, Heden									2		2	2								
Kolbäckån, Muren								4	2			1				1				
Lilla Morsjön								1				2	2	5	2					
Lilla Nädden												2	2							
Långsjön																				
Klysen					1															
Norsjön	3					2					1	1								
Näcksjön	1									1	1	4	1							
Skeppsängen	2																			
Stora Morsjön					1										1	1				1
Stora Målsjön											2	1	2	2						
Stora Nädden																				
Sura bruksområde	1										7	10	10	5						
Sörsjön	2				3						3	3								8
Toftsjön	1																			
Virsbosjön	5				10						1		5							
Vägsjön					14					9	15	1	2							10
Västernsjön					2	1				2		1								2
Sammanlagt	37	1	2	20	27	11	7	15	15	6	29	38	20	20	15	7	12	5	13	

Tabellen visar de lokaler där häckande eller troligen häckande fiskärnor har rapporterats under åren 1981 till 2000. Där rutan är fylld anger det konstaterade häckningar.

